

Infobestand etappe 15 Nieuw Dordrecht - Twist Bült Camino Schiermonnikoog- Munster.

Nieuw Dordrecht.

Het gebied waar het huidige Nieuw-Dordrecht ligt, was midden negentiende eeuw een zandrug tussen twee hoogveengebieden: het Oosterveen en het Smeulveen. Het lag in de marke van Noord- en Zuidbarge. In 1853 werden de genoemde veengebieden door de markegenoten verkocht aan de Drentsche Veen- en Midden-Kanaal-Maatschappij, gevestigd te Dordrecht. Als voorwaarde bij de verkoop gold, dat de maatschappij een kanaal dwars door Drenthe zou graven, van Smilde naar de veengebieden bij Noord- en Zuidbarge. Dit Oranjekanaal zou een zijtak krijgen, die Oosterveen en Smeulveen moest verbinden. Het Oranjekanaal bereikte uiteindelijk inderdaad het Oosterveen, maar de zijtak naar het Smeulveen is er nooit gekomen. Hiervoor moest men door de dikke keileembodem van de hoger gelegen zandrug graven, wat op grote moeilijkheden stuitte. Bovendien waren over een korte afstand vijf sluizen nodig geweest om aan beide zijden het hoogteverschil te overbruggen. Dit werd de maatschappij te kostbaar, waardoor van de aanleg werd afgezien. Op de strook waar het kanaal de zandrug had moeten doorkruisen, de Herenstreek, bouwde de maatschappij een nederzetting voor de veenarbeiders en boeren, die er boekweit verbouwden. De nederzetting werd Nieuw-Dordrecht of Herendord genoemd. In 1856 lieten de markegenoten van Noord- en Zuidbarge ook in de lengterichting van de zandrug stukken land verdelen, die ze hoofdzakelijk verkochten aan hun eigen landarbeiders. Zo ontstond haaks op Herendord, langs het Vastenow de nederzetting Boerendord. Pas later vergroeiden de twee nederzettingen tot één dorp. In 2013 kwam alsnog een zes kilometer lang kanaal door de Hondsrug gereed, het Koning Willem-Alexanderkanaal. Om het hoogteverschil te overbruggen is er bij Oranjedorp een spaarsluis en in het Oosterbos een koppelsluis geplaatst..

Oosterbos.

Het Oosterbos is een bos van circa 250 hectare ten oosten van Emmen. Het Oosterbos is aangeplant in de zeventiger jaren van de 20e eeuw door Staatsbosbeheer in het kader van de herinrichting van de Veenkoloniën. Het bos is grotendeels aangeplant op niet afgegraven hoogveen. Door het verhogen van het grondwaterpeil wordt getracht de aangroei van hoogveen te stimuleren. Het bos maakt deel uit van de boswachterij Emmen waartoe ook de Emmerdennen, het Noordbargerbos en het Valtherbos behoren.

Zwartemeer.

Het dorp Zwartemeer is in 1871 ontstaan ten zuiden van het verdwenen Zwarte Meer. Dit was een circa 100 hectare grote meerstal (hoogveenmeer) dat de oorsprong vormde van het beekje Runde. Het is bij de ontginning van het veengebied drooggelegd en verdwenen. Het veengebied was onderdeel van het grote Boertanger Moeras. De kolonisten waren grotendeels afkomstig uit de katholieke gebieden van Hannover, over de Duitse grens, waardoor de huidige bevolking voor ongeveer de helft een katholieke achtergrond heeft en er veel Duitse achternamen in het dorp te vinden zijn. Zwartemeer is een veenkolonie, oorspronkelijk ontstaan op het bovenveen in het gebied dat nu het ruim 2000 ha grote natuurreservaat Bargerveen omvat. De eerste bewoners woonden in provisorisch opgebouwde huisjes en plaggenhutten. Tijdens de afgraving van de soms meer dan 5 meter dikke veenlaag verplaatsten de bewoners zich langzamerhand naar de nu nog bestaande lintbebouwing langs de Kamerlingwijk, een zuidelijke zijtak van de Verlengde Hoogeveense Vaart. Later is het dorp nog meer naar het noorden 'opgeschoven' met bebouwing langs de Verlengde Hoogeveense Vaart zelf. Vooral na de Tweede Wereldoorlog is het dorp ongeveer iedere 20 jaar uitgebreid met enkele nieuwbouwwijken. Het huidige dorp ligt nu waar tot circa 1890 het Zwarte Meer heeft gelegen. In 2019 is tussen het Bargerveen en ten zuidwesten van het huidige dorp het Zwarte Meer opnieuw vorm gegeven door de aanleg van een waterbekken dat dienst doet als overloop voor het geval het waterpeil in het Bargerveen te hoog oploopt. De plas heeft daarnaast een recreatieve functie. Ook de omstreeks 2005 gereconstrueerde Runde vindt zijn oorsprong weer in dit nieuwe Zwarte Meer.

Buffer Noord.

Buffer Noord is aangelegd op voormalig landbouwgebied. Dit gebied was begrensd in het kader van de ecologische hoofdstructuur, in de herinrichting van het deelgebied Emmen Zuid. Je kunt een waterbuffer zien als een soort trap: het waterpeil in het veengebied is relatief hoog, in de twee bekkens in het natuurgebied iets lager, in de waterbuffer weer iets lager, en als het uit de buffer stroomt nog iets lager. Het overschot aan water

wordt dus in stapjes afgevoerd. De buffer heeft twee functies. Ten eerste geeft de buffer tegendruk richting het veengebied. Het water dat in de buffer staat, zorgt ervoor dat het grondwater niet meer zo hard uit het Bargerveen wegvloeit als vroeger. Ten tweede slaat het regenwater op dat bij stevige buien valt. Er zijn twee stuwen aangelegd bij de buffer, zodat we ervoor kunnen zorgen dat het water in het gebied blijft staan en dat we het overschot kunnen afvoeren.

De omgeving aan de noordzijde van het Bargerveen ervaart dankzij Buffer Noord minder wateroverlast op de lager gelegen landbouwpercelen dan de andere zijden. Dat komt doordat we het vasthouden en afvoeren van water nu beter kunnen regelen. Ook hebben we aan de oostzijde van het gebied twee extra watergangen gegraven. Deze voorkomen dat het water uit het veengebied wegvloeit. Bovendien zorgen de watergangen ervoor dat we extra water uit het veengebied kunnen afvoeren als dat nodig is. Mocht het nou heel droog zijn, dan kunnen we via een gemaal in de buffer extra water inpompen vanuit de Kamerlingswijk. Echter: dit is landbouwwater, dat meestal niet zo schoon is als veenwater. In de buffer hebben we daarom een zogenaamd helofytenfilter aangelegd. Speciale planten reinigen het water op een natuurlijke manier, waardoor we mooi en schoon water in de buffer houden. Aan de westzijde van de buffer is een lager gelegen landbouwperceel opgehoogd om wateroverlast te voorkomen.

Bargerveen.

Het Bargerveen is een natuurgebied van Staatsbosbeheer in de gemeente Emmen. Het gebied beslaat 2.100 hectare en bestaat voornamelijk uit hoogveen. Het vormt het laatste substantiële overblijfsel van het voormalige Bourtangermoeras, waarvan de oorspronkelijke oppervlakte wordt geschat tussen de 1.600 en 3.000 km².

Het Bargerveen bestaat uit drie delen: het noordelijke deel wordt gevormd door het Meerstalblok, het middendeel door het Amsterdamsche Veld en het zuidelijke deel door het Schoonebeekerveld.

De vervening in het gebied werd in 1992 beëindigd, waarna het geheel in handen kwam van Staatsbosbeheer, dat al eerder delen had verworven. Het eerste gebied dat in bezit kwam was het noordelijke Meerstalblok, een rustend hoogveengebied van circa 60 hectare, dat vervolgens werd uitgebreid met omliggende terreinen. Na de beëindiging van de vervening werd het Amsterdamsche Veld een natuurreservaat. Hier werd het veen via smalspoor afgevoerd naar naar het fabrieksterrein van de Griendtsveen Turfstrooisel Maatschappij, waar de bovenlaag van het veen, de bolster of grauweveen werd verwerkt tot turfstrooisel. Tot in de jaren dertig van twintigste eeuw werd de Stoomtram van de DSM gebruikt als transportmiddel, waarna het transport werd overgenomen door vrachtwagens.

De zwarte turf werd vanaf 1921 in Klazienaveen door Purit (vanaf 1997 Norit Nederland geheten) verwerkt tot actieve kool. Hiertoe had Purit ook een veldspoornet aangelegd. In het reservaat resteert alleen nog de onderste laag dargveen. Ook zijn er gedeelten waar alleen nog dalgrond aanwezig is.

Natuurherstel en beheer.

Het beheer van het natuurreservaat is er op gericht om waar het mogelijk is weer levend hoogveen te laten ontstaan. Levend hoogveen wil zeggen dat er veenvorming plaatsvindt door de groei van veenmos. Hierdoor komt het mozaïek van ruggen en slenken opnieuw tot stand. Planten als de ronde en de lange zonnedaauw en de kruising tussen deze soorten die in dit reservaat voorkomen worden hierdoor begunstigd. Dit levend hoogveen is tegen de verwachting niet als eerste ontstaan in het Meerstalblok maar in de veenputten van de voormalige huisplaatsen.

In het vergraven hoogveen heeft zich een proces van vertering ingezet en het is daardoor veel voedselrijker geworden. Deze voedselrijkdom leidt tot de opslag van allerlei houtige gewassen zoals berken. Door het Amsterdamsche Veld loopt een uitloper van de Hondsrug die het scheidt in een westelijk deel en een oostelijk deel, waarvan het laatste verreweg het natst is.

Waterhuishouding.

In het begin van de 21e eeuw werd er een hoog- en laagwaterbekken aangelegd aan de noordkant van het Bargerveen. De scheiding tussen het natuurreservaat en de bekkens is een kade van zand. Het laagwaterbekken is bedoeld om bij overvloedige neerslag de hoeveelheid water dat uit het reservaat komt op te vangen en te reguleren. Dit gebeurde eerst in het reservaat zelf.

Het hoogwaterbekken moet tegendruk geven aan de hoge waterstand in het reservaat, zodat het reservaat het water beter vasthoudt in met name droge tijden en de verdroging wordt tegengegaan. Deze twee maatregelen zorgen ervoor dat de waterstand gelijkmatiger is om zo de groei van het veen te stimuleren. Uit deze

waterbekkens stroomt een nieuw aangelegde natuurleiding naar de Gietwaterplas voor de tuinbouw bij Klazienaveen. Deze waterleiding volgt ongeveer de loop van de oude veenbeek de Runde.

Biodiversiteit.

In het reservaat liggen verschillende bovenveenhooglandjes. Tot de bijzonderheden van deze elementen behoren gewone addertong, welriekende nachtorchis en rietorchis. De adder, de levendbarende hagedis, de nachtzwaluw, de velduil, de blauwe kiekendief, de grauwe klauwier en de dodaars behoren tot de fauna van het reservaat.

Beschermde status.

Het Bargerveen valt onder de vogelrichtlijn en habitatrictlijn. Sinds 2006 maakt het deel uit van het Internationaler Naturpark Bourtanger Moor-Bargerveen. In 2016 werd het Bargerveen door de provincie Drenthe aangewezen als aardkundig monument.

Voordat het in het midden van de 19e eeuw werd verbouwd, was de Bourtanger Moor de grootste aaneengesloten hoogveen in Midden-Europa. Het werd aanvankelijk aangelegd als ven, waar na het einde van de laatste ijstijd rond 10.000 v.C. Water overstroomde weiden en valleien in overvloed en vernietigde de vegetatie. Door water ondoordringbare bodems voorkwamen dat regenwater zelfs op grotere hoogte wegstroomde. Het water stopte het ontbindingsproces, plantenresten –vooral van veenmossen– stapelden zich op en groeiden langzaam maar gestaag uit tot een hoogveencomplex van acht meter dik. Van Nordhorn tot Groningen breidde zich eindelijk een grote hoogveen uit, ondoordringbaar, zonder bomen of struiken.

Na economisch gebruik door de veenindustrie en de landbouw vanaf de 18e eeuw bestaat de Bourtanger Moor nog steeds als cultuurgebied. In het Internationaal Natuurpark Bourtanger Moor zijn zowel bestaande intacte hoogveengebieden te zien, maar ook de heidegebieden die zich na de turfwinning in diverse stadia van regeneratie bevinden. Veel gebieden zijn beschermd en vormen een unieke natuur en habitat. De voedselarme bodems hebben het de flora en fauna nooit gemakkelijk gemaakt, maar tot op de dag van vandaag bloeien en broeden gespecialiseerde soorten in de heide – in een unieke natuur en habitat die wordt bedreigd door zijn bestaan in Duitsland.

Onze heidevelden vervullen belangrijke taken: Ze binden het schadelijke broeikasgas koolstofdioxide en herbergen zeldzame dieren en planten. Redenen om de heide – te beschermen en te renatureren waar deze werd vernietigd. Naast de typische planten bevatten sommige gebieden ook de volledige inventaris van zeldzame dieren die gebonden zijn aan hoogveen: heikikkers, heidelibellen, zwemkevers, kokerjuffers, waterwantsen, muggen, vliegen en waterspinnen zijn hier thuis.

Natu(ur)park Bourtange Moor Veenland waarin Bargerveen dus is opgenomen.

Voordat het in het midden van de 19e eeuw werd verbouwd, was de Bourtanger Moor de grootste aaneengesloten hoogveen in Midden-Europa. Het werd aanvankelijk aangelegd als ven, waar na het einde van de laatste ijstijd rond 10.000 v.C. Water overstroomde weiden en valleien in overvloed en vernietigde de vegetatie. Door water ondoordringbare bodems voorkwamen dat regenwater zelfs op grotere hoogte wegstroomde. Het water stopte het ontbindingsproces, plantenresten –vooral van veenmossen– stapelden zich op en groeiden langzaam maar gestaag uit tot een hoogveencomplex van acht meter dik. Van Nordhorn tot Groningen breidde zich eindelijk een grote hoogveen uit, ondoordringbaar, zonder bomen of struiken.

Na economisch gebruik door de veenindustrie en de landbouw vanaf de 18e eeuw bestaat de Bourtanger Moor nog steeds als cultuurgebied. In het Internationaal Natuurpark Bourtanger Moor zijn zowel bestaande intacte hoogveengebieden te zien, maar ook de heidegebieden die zich na de turfwinning in diverse stadia van regeneratie bevinden. Veel gebieden zijn beschermd en vormen een unieke natuur en habitat. De voedselarme bodems hebben het de flora en fauna nooit gemakkelijk gemaakt, maar tot op de dag van vandaag bloeien en broeden gespecialiseerde soorten in de heide – in een unieke natuur en habitat die wordt bedreigd door zijn bestaan in Duitsland.

Onze heidevelden vervullen belangrijke taken: Ze binden het schadelijke broeikasgas koolstofdioxide en herbergen zeldzame dieren en planten. Redenen om de heide – te beschermen en te renatureren waar deze werd vernietigd. Naast de typische planten bevatten sommige gebieden ook de volledige inventaris van zeldzame dieren die gebonden zijn aan hoogveen: heikikkers, heidelibellen, zwemkevers, kokerjuffers, waterwantsen, muggen, vliegen en waterspinnen zijn hier thuis.

Twee culturen in een natuurpark.

Pelgrimeren
in Groningen

In het Nederlandse natuurparkdeel „Bargerveen“ begon de renaturatie van de heide al eind jaren zestig. Vandaag biedt de heide opnieuw ruimte voor unieke flora en fauna. De heidegebieden op Duits grondgebied worden daarentegen gekenmerkt door de teelt- en droogleggingsmaatregelen die sinds de jaren negentig slechts geleidelijk zijn afgeschaft - dit is waar de eerste pogingen tot herbevochtiging fascinerend zijn. Ondanks deze contrasten sluit de heide aan: de idyllische architectuur van de Fehn-nederzettingen ontmoet de Duitse steden rond de heide. „Moi!“ ontmoet „Hallo!“, „Koffie“ ontmoet „Kaffee“, Nederland ontmoet Duitsland. De heide biedt ruimte voor twee werelden, voor een vriendelijk woord tussen culturen dat meer gemeen heeft dan alleen de heide. De Duits-Nederlandse grens loopt door het midden van het natuurpark met zijn historische grensstenen en een aantrekkelijk fiets - en wandelpad langs de grens.

Twist (Bült).

Twist is een gemeente in het Duitse Landkreis Emsland in de deelstaat Nedersaksen. Twist ligt aan de Nederlandse grens. De gemeente telt 9.473 inwoners. Twist bevindt zich aan de Nederlandse grens ten zuidoosten van Emmen. Het ligt in een voormalig hoogveengebied, het Bourtangermoeras, dat vanaf eind achttiende eeuw werd ontgonnen en bewoond. Twist grenst aan de Nederlandse veendorpen Zwartemeer, Weiteveen en Nieuw-Schoonebeek, waar een aanzienlijk aantal inwoners in de negentiende eeuw vanuit Twist is komen wonen. De naam is van Nederlandse oorsprong en duidt op een langjarig conflict over de ligging van de Nederlands-Duitse grens. Het was betwist gebied, of volgens het plaatselijke dialect Twistrich (vlg. tweestrijd). Bült is eigen plattdeutsch voor heuvel van graszoden.